

"מורנו" להחזיר עטרה ליושנה

סמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

הלכות שמיטה

לאכלה ולא לסחורה

יחידה מספר 12

"והייתה שבת הארץ לכם לאכלה". ביחידות הקודמות עסקנו במשמעות של ייעוד הפירות לאכילה. אחד הלימודים שדרשו חז"ל מהפסוק הוא "לאכלה ולא לסחורה". ביחידה זו נעמיק ונגדיר את גדרי האיסור.

"לאכלה ולא לסחורה"

למדנו ביחידה 7:

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף סב עמוד א

התורה אמרה: 'לאכלה' - ולא לסחורה

לכאורה נאמר כאן דבר פשוט. יד כולם שווה בפירות שביעית. אין לאיש זכות ללקט ולסחור בהם. ביחידה 9 נגענו בדיון של הגמרא על קניית הלולב בשביעית. שם עסקנו בשאלה אם הלולב קדוש יש בלולב קדושת שביעית. עתה נעבור לאתרוג. הוא ודאי קדוש בקדושת שביעית, ולכאורה אסור למכור אותו. נראה שהמשנה מציעה פתרון:

משנה מסכת סוכה פרק ג משנה יא

הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה, לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית אסור לקנות את האתרוג, לכן הסוחר יתן לקונה את האתרוג בעת רכישת הלולב (מעין מבצע "קנה לולב, קבל אתרוג במתנה). הגמרא מציעה אפשרות נוספת:

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לט עמוד א

לא רצה ליתן לו במתנה מהו? - אמר רב הונא: מבליע ליה דמי אתרוג בלולב

כלומר, במקום לתת את האתרוג במתנה סתם כך, הוא מעלה את מחיר הלולב, ובכך מתרצה לתת את האתרוג במתנה. כך או כך, האתרוג לא נמכר. אך כאן הגמרא מפתיעה אותנו:

וליתיב ליה בהדיא! - לפי שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ. דתניא: אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות. ואם מסר - יאמר: הרי מעות הללו יהו מחוללין על פירות שיש לי בתוך ביתי, ובא ואוכלן בקדושת שביעית.

הגמרא שואלת מדוע לא ניתן למכור את האתרוג. היא עונה שאסור למסור דמי שביעית (הקדושים גם הם בקדושת שביעית) לעם הארץ. מדוע הגמרא מתעלמת מהדבר הפשוט, שמתמע מהמשנה, שאסור למכור פירות שביעית?

מתוך התעלמות זו למדו הראשונים שאיסור סחורה מצומצם יותר ממה שהנחנו במבט ראשון. נעיין בהסברים השונים שנתנו הראשונים.

א. שיטת רש"י: הקשר בין איסור סחורה ואיסור המסירה לעם הארץ

רש"י מסכת סוכה דף לט עמוד א

אין מוסרין דמי פירות כו' - דהתורה אמרה (ויקרא כה) לאכלה ולא לסחורה, שכל פירות שביעית חייבין להתבער בשביעית הן ודמיהן, ולא שיעשה בהם סחורתו להצניע לאחר שביעית ולהעשיר, ועמי הארץ חשודין על כך, לפיכך אין מוסרין להם דמים ליקח מהם כלום בדמים, דקעבר אלפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט)

שאלנו מדוע הגמרא אינה אומרת שאסור לסחור בפירות שביעית. רש"י אומר שהשאלה איננה נכונה. הגמרא כן אומרת שהאיסור הוא מפני שאסור לסחור בפירות שביעית. אך היא ממשיכה רובד אחד הלאה, ואומרת מהי הסיבה לכך שאסור לסחור בפירות שביעית.

רש"י מסביר שאיסור סחורה נועד למנוע את פספוס זמן הביעור. כל עוד הפרי בעינו, קל יותר לעקוב אחרי זמן הביעור ולקיים את הביעור כדינו. כאשר מוכרים את הפירות, קדושת השביעית עוברת אל הכסף, דמי פירות השביעית, וקיום הביעור בכסף קשה יותר.

בעצם יש כאן מעין גזירה של התורה. היא אוסרת לסחור בפירות שביעית, בכדי לוודא שהכסף לא יגיע למי שאינו בקי בהלכות דמי שביעית (בהם נעסוק בעיקר יחידה הבאה).

בעלי התוספות מקשים שלכאורה מדבריו ניתן ללמוד קולא:

תוספות מסכת סוכה דף לט עמוד א ד"ה שאין מוסרין

וקשה דאם כן לישתרו כל אותן דתנן במסכת שביעית (ז, ה) שיש להן שביעית ואין להם ביעור. ובהדיא פריך בשמעתין: 'אי הכי לולב אין לו ביעור', דמתקיים הוא, וקא אסר למסור דמיו לעם הארץ?

יש פירות שאינם חייבים בביעור (כפי שנלמד ביחידות 16-17, שיעסקו בביעור). האם רש"י סובר שמותר לסחור בפירות הללו?

פני יהושע מסכת בבא קמא דף קא עמוד ב

אבל הכא דקתני בהדיא שיש להן ולדמיהן ביעור לכך מפרש"י שאסור לצבוע בהן, והיינו מפני דאין מתבער בזמן הביעור. והא דמסיק רש"י דהיינו סחורה, נראה דרש"י לטעמיה שפירש כמה פעמים דטעמא דסחורה היינו נמי מפני שצריך לבער בזמן הביעור

הפני יהושע אינו מתרגש מקושיית בעלי התוספות. אדרבה: הוא מראה שרש"י אכן סובר שאיסור סחורה מושתת על חובת הביעור. ממילא בפירות שאין חובה לבער, גם אין איסור לסחור.

הנצי"ב מסביר את רש"י בצורה שונה:

מרומי שדה מסכת סוכה דף לט עמוד א

נראה דאין כוונת רש"י משום מצות ביעור, כמו שהבינו התוספות והרבו להקשות, דאם כן למאי הביא המקרא 'לאכלה', דאינו שייך למצות ביעור? אלא הכוונה דמצווה היא שלא יעשה מן הפירות תכלית למסחר, אלא לאכלה, ועם הארץ חשוד על זה ... ולא דווקא נקט רש"י להתבער בשביעית, אלא ממילא, כיון שהיא לאכילה לחוד ולא לסחורה, מתבער באותה שנה

ביחידה 9 עסקנו במושג "הנאתו וביעורו שווים". המילה "ביעור" בהקשר זה איננה מתייחסת לחובת הביעור מן התורה, אלא לניצול נכון של הפירות. הנצי"ב אומר שגם כאן רש"י אינו מתכוון דווקא לחובת הביעור, אלא לניצול הנכון של תמורת השביעית, הקדושה גם היא בקדושת שביעית. מכיון שאסור לסחור בפירות השביעית, אלא רק לקנות בתמורתן אוכל הזמין לאכילה, ממילא אוכל זה יתבער במשך השנה השביעית, שהרי אסור לשמור אותו לזמן מאוחר יותר, חובה לאכול אותו סמוך לקנייה!

לפי הסברו של הנצי"ב, חששו של רש"י אינו מתייחס לפירות החייבים בביעור בלבד, אלא לניצול נכון של תמורת השביעית, הנכונה ביחס לכל מסחר בפירות שביעית.

(כעין דבריו מבאר גם הרב וחנר בשבט הלוי חלק ד סימן רלב. בהרחבות נעין עוד בדבריו).

❖ הרחבות – 'לאכלה ולא לסחורה', עם דגש על המצווה שבאכילה!

מדברי הר"י מלוניל נשמע ככיוון של רש"י, אך בצורה קיצונית יותר:

רבינו יהונתן על הר"י מסכת סוכה יט עמוד ב (על דף לט עמוד א בגמרא)

וקא עבר משום 'לאכלה ולא לסחורה' אם ישיר מאותן הדמים שלא יבערם כשיכלה לחיה שבשדה. אבל אם לא ישיר מהם אלא שיאכלם מיד - אין זה סחורה

רבינו יהונתן אומר שאין בכלל איסור לסחור בפירות שביעית. האיסור הוא לסחור ולאחר מכן לא לבער את הדמים בזמן.

אם אמרנו שרש"י מפרש שאיסור סחורה הוא סוג של סייג, מדברי רבינו יהונתן עולה שאין איסור בעצם הסחורה כלל. אנו קוראים לזה "איסור סחורה" מפני שרק אחרי שסחרו בפירות עולה החשש שלא יבערו את

הדמים בזמן. השימוש שלנו במושג "איסור סחורה" הוא עצמו גדר וסייג שמא ישייר את הפירות או דמיהן אחרי הביעור.

הצד השווה שבדברי רש"י והר"י מלוניל הוא ששניהם אומרים שאיסור סחורה ואיסור מסירת דמי שביעית לעם הארץ הם אותו האיסור. ברם, בתוך כיוון זה עלו שלוש שיטות:

1. פני יהושע: אם יסחר בפירות שמחויבים בביעור, סביר שסופו לבטל את חובת הביעור. ברם, מכיוון שזהו כל החשש, איסור סחורה אינו חל על פירות שאינם חייבים בביעור.
2. ר"י מלוניל: איסור סחורה מותנה בכך שאינו מנצל את הפירות ודמיהן כראוי. אם הוא מנצל את הפירות והדמים כדין – אינו עובר על איסור סחורה.
3. הנצי"ב: איסור סחורה הוא גדר מפני שימוש שאינו תקין בפירות או דמיהן (אך מסתבר שלשיטתו גם אם ניצל את הפירות ודמיהן כראוי, עדיין עבר על איסור סחורה).

הריטב"א מסביר את דברי רש"י בצורה שונה:

חינושי הריטב"א מסכת סוכה דף לט עמוד א

מה שאמר הכתוב 'לאכלה', היינו להזהיר שיאכל הם או דמיהם בקדושת שביעית, ולא יעשה מהם סחורה שאין קדושת שביעית נוהגת בהן כגון בהמה טמאה עבדים וקרקעות ושאר מטלטלין, שאין אלו מתבערין כדרך שפירות שביעית מתבערין, אבל למכור פירות שביעית בדמים הרשות בידו כמו שירצה, ובלבד שינהוג בהם קדושת שביעית. אבל טעם בריתא זו לפי שעם הארץ חשוד בזה, וכשלוקח שלש סעודות, שהוא מזון יום אחד, דהיינו סעודת שבת, מסתמא השתא בהאי שיעורא לאכילה בעי להו ואכיל להו בקדושת שביעית, אבל ביותר מכאן חוששין שלוקח בהן סחורה, וכן דעת רש"י ז"ל בפירושו

הריטב"א מסביר את הדרשה "לאכלה – ולא לסחורה" – כלומר – יש לאכול את פירות השביעית או את תמורתן. איסור לסחור בפירות שביעית ולהפיק מהן רווח או שימוש שאינו ראוי לאכילה. לכן בסוגיה שלנו אין כלל את הבעיה של לאכלה ולא לסחורה, שהרי אין בעיה לקנות אוכל בכסף שיתקבל תמורת האתרוג. הבעיה היא בעיה אחרת: יש איסור (כנראה מדרבנן) לקנות מאדם שאינו יודע לשמור על קדושת הפירות בסכום גבוה מדי, מחשש שמא לא ינצל את הכסף כראוי. (הערה לשונית: האם הריטב"א מפרש את לשון "ביעור" באופן שהפני יהושע ביאר אותו, או באופן שהסביר הנצי"ב?).

כיצד הדברים נכנסים ללשונו של רש"י? לפי שיטה זו רש"י מניח במובלע שאין איסור בעצם הסחורה, אלא בניצול שאינו נכון, בלבד. איסור למסור דמי שביעית למי שלא ינצל את הדמים, יבערם, כראוי. הריטב"א ממשיך ומסביר שהגמרא דילגה על איסור סחורה, מפני שבעצם מכירת האתרוג עדיין אין שום איסור. האיסור עשוי להגיע רק בהמשך, בשימוש שאינו נכון בדמים. לכן הגמרא מתייחסת ישירות לבעייתיות במסירת דמים אלו לעם הארץ, ורש"י מבאר שהמעבר איסור סחורה יתרחש למפרע, אם השימוש בדמי הפירות לא ינוצל לרכישת אוכל.

נראה שהריטב"א מבין את המושג "ולא לסחורה" בצורה מאוד מילולית: איסור שהפירות ינוצלו לסחורה. ניתן ללכת צעד הלאה ולומר שזה גם מסתדר עם הפסוק: שבת הארץ היא לכם לאכלה. לא בהכרח לאכול את הפירות, אלא לאכול. באופן כללי.

לפי הבנה זו נראה שלפי הריטב"א צריכים להבין את כל מושג "לכם לאכלה" בצורה חדשה: אחת לשבע שנים הקב"ה מאפשר מזון, ללא תשלום, לכל עם ישראל. המצווה נעשית על ידי הפקרת יבול השמיטה. המטרה היא מסירת המזון לציבור. אם כך, אין בעיה לקחת את פירות השביעית ולהמיר אותם באוכל אחר, ובלבד שהפירות ישמשו לתזונה (ולא למסחר כללי). כמובן שפעמים רבות אין אפשרות להמיר את הפירות ישירות באוכל אחר, יש צורך להמיר אותם בכסף ואת הכסף באוכל חדש. גם זה בסדר גמור. המטרה היא שבסופו של דבר יבול השביעית יספק מזון (באופן ישיר או עקיף). האיסור הוא לסחור, כלומר למכור כדי להתעשר וכדו'. מכירה כדי לקבל אוכל חדש מותרת, מכיוון שהיא כלולה במטרה של השמיטה. בהמשך נלמד שפירות השביעית נותרים קדושים, והמוצר שבקצה המקח מתקדש אף הוא. כלומר, אם מכר את הפירות, המעות מתקדשים, חלים עליהם דיני שביעית. קנה בהם אוכל, האוכל מתחייב דיני שביעית במקום המעות. החליף אותו בשתיה, השתייה נעשית קדושה והאוכל יוצא לחולין. לאור מה שביארנו זה מובן מי שקטף את הפירות צריך להפיק מהם מזון. מה שקורה בכל שלבי המעבר עד שמגיע לתוצר הסופי אינו

נותר קדוש, אלא הוא קדוש עד שיוחלף בדבר אחר, כאשר רצון התורה הוא שהמוצר הסופי יהיה אוכל, לקיים מה שנאמר "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה".

נסכם את ההגבלות על איסור סחורה שלמדנו: רש"י לפי הנצי"ב: איסור סחורה חל על כל סחורה בפירות שביעית. רש"י לפי הפני יהושע: איסור סחורה חל רק על יבול השביעית החייב בביעור. אין איסור לסחור ביבול שאין עליו חובת ביעור. לפי רבנו יהונתן: עוברים על איסור סחורה רק אם סוחרים ולא מבערים את הפירות והדמים בזמן. ריטב"א: איסור סחורה חל רק על קניית דברים שאין אפשרות לקיים בהם את דיני השביעית. מלבד זאת יש גזירה דרבנן למעט את כמות דמי השביעית הניתנים לעם הארץ.

ב. שיטת התוספות: הקשר בין איסור סחורה ו"לא תקצור"

כאמור, בעלי התוספות דוחים את דברי רש"י. הם מפרשים את איסור הסחורה באופן שונה:

תוספות מסכת סוכה דף לט עמוד א

וליתב ליה דמי האתרוג בהדיא – מאיזה טעם אין רשאי ללוקח? דאי משום דאסור לעשות סחורה בפירות שביעית, לא חשיב סחורה אלא כי ההיא דמסכת שביעית פרק ז (ג) "לא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק, אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו. לקח לעצמו והותיר, מותר למכור". פירוש... כשמוכר בשוק הוא, הלוקט עצמו, אסור, דללקט לאכלה אמר רחמנא ולא ללקט לסחורה, דהיינו למכור. אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו, דלא חשיב סחורה כיון דהוא לא ליקטם

בעלי התוספות אומרים שאיסור סחורה הוא רק אם מי שליקט את הפירות גם מוכר אותם. כך גם מסביר הרא"ש:

תוספות הרא"ש מסכת סוכה דף לט עמוד א

אבל הוא לוקט [ובנו מוכר על ידו] ולא חשיב סחורה כיון דהוא לא ליקטן מדוע?

ביחידה 7 למדנו את הסברו של הגרי"פ פערלא, האומר שהדרשות "לאכלה" ולא להפסד ולא לסחורה אינם מלמדים על איסור בפני עצמם, אלא מלמדים את גדרי איסור "לא תקצור". התורה ציוותה "לא תקצור". מצד שני, היא אומרת "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה". האם מותר לקצור? התשובה היא שמותר לקצור כל עוד הקצירה נעשית לשם אכילה. מי שקוצר ומוכר או קוצר ומשחית אינו עובר על עשה של "לאכלה", אלא על איסור "לא תקצור".

אומרים בעלי התוספות: ממילא אם המוכר אינו האדם שקצר, הוא אינו עובר על איסור כאשר הוא מוכר את הפירות. כך מבאר הגרי"ד את דבריהם:

רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת סוכה דף לט עמוד א

נראה, דס"ל דאיסור הסחורה דין בלקיטת פירות השביעית, ודין הוא ב"והשביעית תשמטנה ונטשתה" "ולא תקצור". יש ללקט ולקצר את פירות השביעית מן התורה דוקא לאכילה ולא לסחורה, ולקיטה לשם סחורה אסור, והואיל ועיקר האיסור הוא בלקיטה, רק אם הלוקט עצמו עושה סחורה אסור דמעשה סחורה של איש אחר אינו מצטרף ללקיטה שלו.

כיצד בעלי התוספות יודעים שהמוכר אינו אותו אדם שקצר? נשוב לנקודה זו בהמשך. בעלי התוספות מתלבטים שמא להרחיב את איסור סחורה גם למי שקונה כדי להרוויח:

ואפשר הקונה מחבירו כדי להרוויח ולמכור ביוקר היינו נמי סחורה, ובפרק ז' דשביעית (מ"ג) תנן שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבלות ולא בטרפוי ולא בשקצים ולא ברמשיי לא משכחת שיהו כולם שוים לענין סחורה אלא כי האי גוונא דבהדיא שרא רחמנא למכור כדכתיב או מכור לנכרי.

נשוב לסוגיה: בעלי התוספות מבארים את משמעות איסור מסירת דמי שביעית לעם הארץ:

היינו טעמא, דאיכא איסורי טובא שאין עם הארץ נוהר לאסור, לקנות בהן בהמה טמאה עבדים וקרקעות, חלוק וטלית ומנעלים, ואין נותנין לא לבייר ולא לבלן ולא לספן ולא לספר, דשביעית לאכילה ולשתייה ולסיכה ולא לשאר

דברים, ואסור לפרוע מהן חובו, ואין מספר לדינים ולאיסורים שיש בפירות שביעית שצריך לנהוג בהן קדושת שביעית

דיני דמי שביעית מורכבים עד כדי כך שמסירת דמי שביעית לעם הארץ היא ממש מסירת מכשול לעיוור. לחידוד הדברים: לפי רש"י איסור מסירת דמי שביעית לעם הארץ הולך יד ביד עם איסור סחורה. לפי בעלי התוספות אין כאן איסור סחורה כלל, ובכל זאת יש חשש שעם הארץ לא ינצל את דמי השביעית כראוי, ולכן אסור לתת לו דמים שיוקדשו בקדושת שביעית, למרות שאין איסור כלל במעשה הסחורה.

מעקרונות הקק"ל: צא לנוף אך אל תקטוף!

בעלי התוספות מטילים את האחריות של איסור המכירה על הקוטף.

ב-1963 נחקק חוק גנים לאומיים ושמורות טבע, במסגרתו הוכרזו שטחים רבים כשמורות טבע בהם אסור כל קטיף, הוגדרו ערכי טבע מוגנים האסורים בפגיעה, קטיפה ומכירה וביניהם מספר רב של פרחי בר. המאבק להצלת פרחי הבר החל בשנת 1956, ע"י אנשי החברה להגנת הטבע, שהמליצו להכריז בחוק על עשרות (כיום מאות) מיני פרחים כמוגנים ואסורים בקטיפה ועל רבים נוספים כ"שמורים" מהם ניתן לקטוף רק 10 פרטים.

בראש החץ היו המורים והגננות שהיו מחוייבים למסר, העבירו אותו לילדים ודרכם להורים. גם צה"ל נרתם למשימת הסברה לחיילים, פקחים הסתובבו והביאו באופן מיידי לכך שלא מכרו יותר פרחי בר. כל קנס או הפרה לווה בפרסום ברדיו ובעיתונות.

ההסברה הצליחה לחולל לראשונה תרבותי משמעותי, שכן היא שינתה דפוסי חשיבה, ערכים והתנהגות קולקטיבית של חלק ניכר בחברה הישראלית, בכל הקשור ליחס למשאבי הסביבה הטבעית. משמעות השינוי מתעצמת במיוחד לאור הבנת המצב הקודם, בו קטיפת פרחי בר הייתה נורמה מקובלת, ולא נתפסה כלל כעבירה, להיפך: במשך עשרות שנים הייתה זו דרך ראויה ולגיטימית של חינוך לערכים תרבותיים שהיו בקונצנזוס, ביניהם אהבת הארץ, ציונות, קשר לאדמה ושמירת טבע, זאת מלבד התועלת הכלכלית שצמחה מענף המזכרות ומכירת פרחי בר.

למידע על צמיחת פרחים מוגנים אתם מוזמנים לעיין באתר הקק"ל:

<https://www.kkl.org.il/about-us/doveret/doveret-2019/autumn-crocus-blossom.aspx>

ג. שיטת הרמב"ם: איסור סחורה בכמות מסחרית

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ו הלכה א

אין עושין סחורה בפירות שביעית, ואם רצה למכור מעט מפירות שביעית מוכר

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ח הלכה י

כשם שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית או לשמרן כך אסור ליקח מעם הארץ, לפי שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, ואפילו כל שהוא, שמא לא יאכל אותן בקדושת שביעית.

מהשוואת ההלכות עולה שהרמב"ם סובר שאין איסור למכור כמות קטנה של פירות שביעית. ברם, לעם הארץ אסור אפילו כל שהוא, מפני הבעיה של 'לפני עיוור'. הריטב"א אומר שהיו שבקשו לבאר את שיטת רש"י בדומה לכך:

חידושי הריטב"א מסכת סוכה דף לט עמוד א

יש אומרים שדעת רבינו ז"ל שאין בכלל מה שאמרה תורה 'לאכלה' אלא שיעור אכילת יום אחד, דהיינו שלש סעודות כמצוות שבת, אבל יותר מכאן סחורה הוא, ואסור בכל אדם, ואינו נכון, דאם כן למה אמרו שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון ג' סעודות אפילו לחבר נמי

רבינו יצחק מבעלי התוספות מסביר בדומה לרמב"ם, ומציע שתי אפשרויות להגיון העומד מאחורי חילוק זה:

תוספות מסכת עבודה זרה דף סב עמוד א

אומר רבינו יצחק דהסחורה שהיא אסורה בפירות שביעית היינו לקנות הרבה ביחד להוליך ממקום הזול למקום היוקר, וכמו שהיו עושין אוספי שביעית שפסולין לעדות

אבל אם הוא לוקט למכור על יד לקנות בו דבר אכילה אין דבר זו סחורה
 ויש ליתן טעם למה אסור יותר בשוק, שכשמעמיד חנות בשוק דומה יותר שמשתכר בפירות שביעית
 ההסבר הראשון של בעלי התוספות מזכיר את דברי הריטב"א. אם מטרת המכירה היא לקבל כסף שנועד
 לצרכי אכילה, הרי זה מותר. אך כאשר מוכר כמות מסחרית, אינו יכול לשלוט בכך שהכסף ישמש לצרכי
 אכילה בלבד. אם נמשיך את ההלכות שברמב"ם ניתן למצוא לכך רמז אף בדבריו:

הלכה יא

הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית נותן לו אתרוג מתנה, ואם לא נתן לו מבליע לו דמי אתרוג בדמי לולב.

הלכה יב

במה דברים אמורים בזמן שהיה מוכר פירות שכמותן בשמור כגון תאנים ורמונים וכיוצא בהן, אבל היה מוכר פירות
 שחזקתן מן ההפקר כגון הפיגם והירבוזין והשוטים והחללוגות והכסבר של הרים וכיוצא בהן ה"ז מותר ליקח ממנו
 מעט כדמי שלש סעודות בלבד משום כדי חייו של מוכר.

מעם הארץ מותר לקחת כדי שלוש סעודות, ולא יותר. כמה מותר לקחת מאחרים? סביר לומר שכל עוד קונים
 עד כדי חייו של המוכר, ודאי ינצל את הכסף לאוכל. למי שאינו עם הארץ ניתן לתת יותר כסף, מפני שאפשר
 לסמוך עליו שיוודא שהכסף ינוצל לאכילה.

אם עלינו להגדיר מהי כמות קטנה שמותר למכור, לפי כיוון זה ההגדרה תהיה: כמות שניתן לשלוט ולוודא
 שרוכש תמורתו אוכל בלבד. יתכן ויהיה מדובר בסכום של אלפי שקלים, אם בכוונתו להוציא את הכסף הזה
 על אוכל באופן מיידי. ברם, לעם הארץ אין מוסרים אלא כמות קטנה יותר, 'כדי חייו', שניתן לסמוך על כך
 שישקיע אותו באכילה.

ההסבר השני אומר שהאיסור אינו בעצם המכירה, אלא להשתכר בפירות שביעית. יש הבדל בין מכירה
 פרטית לבין לעשות מכר שוק ולחיות מפירות השביעית. הדבר הזה משמעותי בהקשר של פסולי העדות.
 המשנה במסכת סנהדרין (פרק ג משנה ג) אומרת שסוחרי שביעית פסולים לעדות, רבי יהודה מסביר
 שלפחות חלק מפסולי העדות (כגון המשחק בקוביה) פסולים רק אם אין להם עבודה אחרת. הראשונים
 חולקים אם רבי יהודה מתייחס לסוחרי שביעית. הרמב"ם פוסק:

רמב"ם הלכות עדות פרק י הלכה ד

וכן סוחרי שביעית, והם בני אדם שיושבין בטלים, וכיון שבאה שביעית פושטים ידיהן ומתחילין לישא וליתן בפירות
 שחזקת אלו שהן אוספין פירות שביעית ועושין בהן סחורה

לשונו של הרמב"ם קשה, ולא נעמיק בה במסגרת זו. אך אם נחבר את דברי הרמב"ם בהלכות שמיטה לדבריו
 בהלכות עדות עולה כך: לשיטת הרמב"ם, עצם פעולה של קנייה או מכירה בפירות שביעית איננה אסורה.
 האיסור הוא להשתכר מפירות שביעית. כלומר, האדם שבאופן פרטי קוטף כמה פירות ומוכר אינו עובר על
 איסור. האדם שמתפרנס מפירות מופקדים הוא זה שעובר על איסור "לאכלה ולא לסחורה".

לסיכום:

במסכת סוכה (פרק ג משנה יא) נאמר שאסור לקנות אתרוג הקדוש בקדושת שביעית. המשנה מציעה שהמוכר יתן את האתרוג
 במתנה. לחילופין, הגמרא (שם דף לט ע"א) מציעה שהמוכר יבליע את דמי האתרוג בלולב. הגמרא שואלת מדוע אסור למכור
 את האתרוג, ועונה שאסור למסור דמי פירות שביעית לעם הארץ.

לכאורה תשובה זו מפתיעה: מדוע הגמרא אינה עונה שאסור לסחור בפירות שביעית?

1. שיטת רש"י: איסור סחורה כגדר מפני ניצול נכון של הפירות

רש"י אומר שאין איסור בעצם הסחורה, אלא רק בכך שדמי הפירות אינם מנוצלים כראוי. לכן אסור לקנות מעם הארץ –
 שמא הוא לא ינצל את הפירות כראוי. כלומר, אם שאלנו – מדוע הגמרא מתעלמת מאיסור סחורה? התשובה היא – ממש לא.
 הגמרא מדברת בדיוק על איסור סחורה. למדנו ארבע שיטות בביאור דבריו:

- 1. פני יהושע:** אם יסחר בפירות שמחויבים בביעור, סביר שסופו לבטל את חובת הביעור. ברם, מכיוון שזהו כל
 החשש, איסור סחורה אינו חל על פירות שאינם חייבים בביעור.
- 2. ר"י מלונגיל:** איסור סחורה מותנה בכך שאינו מנצל את הפירות ודמיהן כראוי. אם הוא מנצל את הפירות והדמים
 כדין – אינו עובר על איסור סחורה.

3. **הנצי"ב:** איסור סחורה הוא גדר מפני שימוש שאינו תקין בפירות או דמיהן (אך מסתבר שלשיטתו גם אם ניצל את הפירות ודמיהן כראוי, עדיין עבר על איסור סחורה).
4. **ריטב"א:** "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה" התורה מבקשת לספק אוכל לכל עם ישראל. אין שום איסור במכירת פירות שביעית ורכישת אוכל תמורתם. האיסור הוא למכור את הפירות ולא לקנות בהם אוכל. כל עוד קונה אוכל, אין שום איסור. לכן מותר לקנות אתרוג של שביעית אם יכול לסמוך על המוכר שינצל את דמי השביעית כראוי.

אם נסכם לכל שיטה באלו תנאים עוברים על איסור סחורה:

רש"י לפי הנצי"ב: איסור סחורה חל על כל סחורה בפירות שביעית.

רש"י לפי הפני יהושע: איסור סחורה חל רק על יבול השביעית החייב בביעור. אין איסור לסחור ביבול שאין עליו חובת ביעור.

לפי רבנו יהונתן: עוברים על איסור סחורה רק אם סוחרים ולא מבערים את הפירות והדמים בזמן.

ריטב"א: איסור סחורה חל רק על קניית דברים שאין אפשרות לקיים בהם את דיני השביעית. מלבד זאת יש גזירה דרבנן למעט את כמות דמי השביעית הניתנים לעם הארץ.

2. שיטת התוספות: רק הקוטף יכול לעבור על איסור סחורה

בעלי התוספות והרא"ש אומרים שרק מי שקצר, בצר או קטף יכול לעבור על איסור סחורה.

האחרונים (הגר"ד סולוביצ'יק, הגר"פ פערלא) מבארים את דבריו בהתאם למה שלמדנו ביחידה 8. "לאכלה" אינו עומד בפני עצמו. התורה אומרת שאסור לקצור אלא אם כן זה נעשה לאכלה. מכירה על ידי אדם אחר, שאינו הקוצר, מותרת. (לצד זה יש בעיה אחרת – הכסף עדיין יהיו קדושים בקדושת שביעית, למרות שאין כאן איסור סחורה. אסור שכסף זה יגיע לעם הארץ, מפני שפרטי הלכות דמי שביעית מורכבים וסביר שמי שאינו בקי בהם ייכשל בהם).

3. שיטת הרמב"ם: איסור סחורה בכמות מסחרית בלבד

הרמב"ם בהלכות שמיטה (פרק ו, א) פוסק שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית, ואם רצה למכור מעט – מוכר. רבנו יצחק מבעלי התוספות מציע שני הסברים לכך:

- א. מותר למכור כמות קטנה, מפני שהמכירה לצורך מאכל מותר. בעצם שיטה זו מקבילה לשיטת הריטב"א, אלא שיש בה סייג, שימכור כמות קטנה בלבד, בכדי לוודא שהכסף שיינתן בתמורה אכן ינוצל כראוי.
- ב. אין איסור בעצם המכירה, אלא בכך שמשתכר בפירות שביעית. דברים אלו מקבילים לפסיקת הרמב"ם בהלכות עדות (פרק י, ד) שם הרמב"ם פוסק שסוחרי שביעית הפסולים לעדות הם אנשים שאינם עובדים באופן כללי, וכשמגיעה שנת השבע פושטים ידיהם וסוחרים בפירות. כלומר, איסור הסחורה אינו בעצם מכירת הפירות, אלא בכך שמתפרנס מדבר שאינו מקדם את העולם. זה נכון רק כל אימת שאכן ניתן לזהות פרנסה משמעותית מפירות השביעית.

4. מי עובר על האיסור?

בגמרא רמח שאין איסור סחורה במכירת האתרוג. בעלי התוספות מבארים שהגמרא מניחה שמי שקטף אינו המוכר. לכאורה זה משונה: הגמרא מניחה הנחה, ועל סמך ההנחה מקשה קושיה. היא מניחה שמי שקטף אינו המוכר, ואז תמהה מהו האיסור. לכאורה פשוט יותר להניח שהקוטף הוא המוכר, והאיסור הוא איסור סחורה!

כפות תמרים מסכת סוכה דף לט עמוד א

וקשה, דמאי פריך, לימא הא דקתני 'נותן לו אתרוג' במתנה' מיירי דמוכר האתרוג לקטו למוכרו! י"ל דמתניתין אי אפשר לאוקומה משום איסור סחורה משום דקתני סיפא 'לפי שאין אדם רשאי ללוקחו בשביעית', דהאיסור הוא על הלוקח, דאי משום סחורה האיסור הוא על המוכר, והוה ליה למימר 'לפי שאינו רשאי למוכרו' ... מדקתני 'ללוקחו' ולא 'למוכרו', על כרחך מיירי בדליכא איסור סחורה, לכך פריך 'וליתיה ליה', כו' והתוספות באו לפרש לנו היכי משכחת לה דליכא איסור סחורה

הכפות תמרים מסביר שמהמסנה בהכרח עולה שאין איסור סחורה, מכיוון שהאיסור הוא למכור את פירות השביעית, ואין איסור לקנות אותם. לכן כאשר המסנה אומרת ש"אין רשאי ללוקחו", דאי שאיסור זה, הלכיקה, אינו איסור מסחר בפירות שביעית.

מדברי הכפות תמרים עולה שאיסור מסחר בפירות שביעית הוא איסור על המוכר בלבד. לכאורה הקונה הוא רק מסייע לדבר עבירה, כפי שעולה מדברי המאירי:

בית הבחירה למאירי מסכת סוכה דף לט עמוד א

ידעת שאין עושין סחורה בפירות שביעית, ועמי הארץ חשודים בכל אלו, ומתוך כך אסור ליקח פירות שביעית מעם הארץ, שמא שביעית הם והוא נעשה על ידינו סוחר בהם
הנודע ביהודה אומר מעבר לכך: שהקונה אינו עובר על איסור כלל!

שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - אבן העזר סימן עז

מה איסור יש בלוקח פירות שביעית אם קונה לצורך אכילה? ואם כן הנשים הללו נוטלים פירות הללו ... וצריכין להם למאכל ביתם!

לפי הדברים שלמדנו לעיל, לפי רבים מן הראשונים יעלה שאין איסור בקניית הפירות שאדם זקוק להם, ואף למוכר מותר למכור אותם! עתה יהיה מוטל על המוכר לטפל בדמי השביעית כראוי, אך אין הכרח שהטלת חובה זו אסורה.

כמובן שהגמרא עצמה אומרת שאסור לעשות כך לעם הארץ, אך לכאורה אם המוכר אינו עם הארץ, אין חובה על הקונה לוודא שהמוכר שמטפל בדמי השביעית כראוי.
נעמיק בכיוונים נוספים ביחס לדברי הנודע ביהודה בהרחבות (על פי מאמרו של הרב אליהו שליזינגר, רב שכונת גילה, בספרו "כל מקדש שביעית").

❖ הרחבות – לפני עיוור ומסייע בקניית פירות שביעית

ביחידות בהמשך התכנית נעסוק בנושא של היתר מכירה בהרחבה. לעת עתה נסתפק באמירה שיש מחלוקת אם מכירת הקרקע מועילה לכך שהפירות שיצמחו בקרקע זו לא יהיו קדושים בקדושת שביעית. שאלה משמעותית שעולה בהקשר זה היא השאלה: האם מי שסובר שהיתר המכירה אינו מועיל רשאי לקנות פירות מקרקע שעשו בה היתר מכירה?

לפי הדברים שעלו מהכפות תמרים עולה שמי שקונה פירות שביעית אינו עובר על איסור סחורה, אלא על איסור ההכשלה ומסירת ממון לידי מי שאינו מתכוון לשמור על קדושת הכסף.

שאלה זו עלתה כבר אצל המב"ט. שם הייתה מחלוקת גדולה אם יבול שגודל על ידי ישראל בקרקע של נכרי חייב בשביעית (או במעשרות). בשלב מסוים הוא דן אם לנוהגים להחמיר מותר לקנות את פירות השביעית מיד הנוהגים להקל. לאור הדברים שלמדנו, אין איסור של קניית פירות שביעית. יש שלוש בעיות אחרות: א. אסור למחמירים למכור את הפירות. ב. לקנות באופנים שנותנים לעם הארץ דמי שביעית. ג. לקנות באופן שמכשיל את המוכר. המב"ט מגדיר את איסור מסירת דמי שביעית לעם הארץ. עיקר טענתו היא שמי שקיבל פסק הלכה רציני אינו נחשב עיוור או עם הארץ לעניין זה:

שו"ת מב"ט חלק א סימן כא

לענין הנזהרים ואוכלים פירות שביעית בקדושתן ... אם יוכלו לקנות או למכור פירות שביעית לאותם שאינם אוכלים אותם בקדושת שביעית? היה נראה בתחילת המחשבה שהיה אסור למכור ולקנות.
אבל בדקדוק היפה נראה שמותר לקנות ולמכור להם, ולא יחושו לומר שהם מוסרים להם דמי שביעית ולא יאכלום בקדושתם, וכן אם ימכרו להם מעט פירות שביעית שלא במידה לא יחושו עליהם על מה שלא יאכלום בקדושה, אף על פי שהם מצווים לדעתנו האוכלים פירות שביעית בקדושה, דהא דאסור למכור לחשוד או לעם הארץ פירות שביעית, היינו משום שהוא מצווה כמונו, ויודע שיש בהם איסור לאוכלם שלא בקדושה, ואפילו הכי אוכלים אותם, אסור גם כן עלינו למכרם להם, כיון שאנו יודעים שהם חשודים, ויהיו חוטאים בנפשותם על ידינו, ואנו נותנים מכשול לפניהם. אבל כשהדבר להם היתר, שסומכים על המורים להם היתר בדין תורה, לא נדון אותם לדעתנו כעוורים שלא לתת לפניהם מכשול בדבר הנראה לנו איסור ואנו נזהרים ממנו והם נראה להם היתר ואינם נזהרים

בכתב סופר (יורה דעה סימן עז) ובמנחת שלמה (חלק א סימן מד) המשיכו את דבריו, והתמודדו עם שאלות נוספות ביחס למחמירים בהיתר מכירה. נשוב אל דבריהם בבוא העת.

לסיכום:

הגמרא תמחה מהו האיסור בקניית פירות השביעית, ועונה שאסור למסור דמי פירות שביעית לעם הארץ. בעלי התוספות מבארים שבהכרח מדובר במוכר שאינו האדם שקטף את הפירות, לכן אין בכך איסור סחורה.

הכפות תמרים מקשה: למה הגמרא מעמידה את המשנה בסוחר שאינו הקוטף, ואז תמהה מהו האיסור. מדוע לא מניחה שמדובר במוכר שקטף את הפרי, ואזי אין צורך לחפש איסורים חדשים? הוא מתרץ שהגמרא מתמקדת באיסור של הקונה. אך אין איסור לקנות פירות שביעית; יש רק איסור למכור פירות שביעית. הגמרא הייתה יכולה לומר שמדובר באיסור "לפני עיוור" של סחורה בפירות שביעית, אך אזי המוקד היה צריך להיות שאסור למכור פירות שביעית. המשנה מתמקדת באיסור לקנות, ולכן הגמרא מניחה שהמשנה באה ללמד שגם אם אין איסור סחורה, עדיין יש איסור למסור דמי פירות שביעית לעם הארץ.

המבלי"ט מתמודד עם שאלה של יבול שישראל גידל בקרקע של נכרי (בהמשך שאלה זו תעסיק אותנו בהקשר של היתר מכירה). דבר אחד שעולה מן הדברים של הכפות תמרים הוא שאין איסור לקנות את הפירות הללו, אלא רק איסור מסירת דמי שביעית לעם הארץ. אך אם המוכר קיבל פסק הלכה שאומר שאין קדושה בפירות שלו, אין בכך איסור מסירת דמי שביעית לעם הארץ, מפני שהוא אינו כעם הארץ לעניין זה.

הבלעה

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לט עמוד א

לא רצה ליתן לו במתנה מהו? - אמר רב הונא: מבליע ליה דמי אתרוג בלולב

הגמרא מציעה להבליע את דמי האתרוג בלולב.

כיצד עושים זאת?

רש"י מסכת סוכה דף לט עמוד א

מבליע ליה דמי אתרוג בלולב - ימכור לולב ביוקר, עד שיתן לו אתרוג במתנה.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ח הלכה יא

הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית נותן לו אתרוג מתנה, ואם לא נתן לו מבליע לו דמי אתרוג בדמי לולב.

בשונה מרש"י, הרמב"ם אינו מסביר כיצד מבליעים. הוא פשוט אומר שמבליעים. החזון איש מביא שגם הר"ש משנץ מפרש כך, ומקשה עליו:

חזון איש שביעית סימן יג אות כ

פירש ר"ש דהא דאמר מבליע דמי אתרוג בלולב היינו שלוקח שניהם בבת אחת ואינו מייחד דמים לזה ולזה. והדבר תימה, דמכל מקום הלא נתפסים הדמים בקדושת שביעית כנגד שווי האתרוג, ולמה יהיה מותר?

הגרי"ד מסביר:

רשימות שיעורים (רי"ד סולוביצי'ק) מסכת סוכה דף לט עמוד א

לרש"י אין הבלעה אלא עצה, שיתן את האתרוג דשביעית במתנת חנם, ולא יפסיד משום דמוכר הלולב ביוקר. אולם ... לרמב"ם יש כאן הלכה מחודשת - שאם מוכרים האתרוג עם הלולב ביחד, אין חלות דין דמי שביעית נוהגת, כי הדמים ניתנים בעד כולם בהבלעה וליכא חפצא של דמי שביעית; המקח אינו מיוחד לחפצא של שביעית ומשו"ה אינו נכלל בדין מקח שביעית. ובכך דומה דינה של שביעית לדין שכר שבת שכשמבליעים אין חלות איסור דשכר שבת, וכן בדמי שביעית. הבלעה אליבא דהרמב"ם מהווה הלכת היתר בדין תפיסת דמים בשביעית, ואינה עצה טובה בעלמא כרש"י

לפי רש"י יש להבהיר שהתשלום נעשה אך ורק על הלולב, ואת האתרוג המוכר נותן מרצונו הטוב. הרב סולוביצי'ק מעיר שלפי שיטה זו אין כאן קולא מיוחדת. בסך הכל הגמרא מציעה שיקנה את הלולב בממון רב, וכך המוכר ישתכנע לתת אתרוג במתנה. לפי הרמב"ם והר"ש דינו שיאמר שקונה "ארבעת המינים". כמה מכך הוא שילם על האתרוג? הוא לא שילם על האתרוג כלל, שהרי אסור לשלם עליו. אך אין צורך לפרט את העניין.

דבר דומה למדנו בהלכות שבת. שם אדם עובד בשבת, ושכרו ניתן לו על עבודה אחרת. אין צורך לפרט את היחס בין המלאכות ובדיוק על מה מקבל את שכרו. גם כאן אין צורך להגדיר על מה הוא משלם. השפת אמת מחדד את הנקודה מעט יותר:

שפת אמת מסכת סוכה דף לט עמוד א

מלשון הרמב"ם משמע דגם בסתם שמשלם לו בעד הכל מהני, ואם דעת הלוקח ליתן כל המעות בעד הלולב ולא על האתרוג לא נחשב התשלומין דמי פירות שביעית, ומכל מקום גזל לא הוי, דמה נפקא מינה לעם הארץ, כיוון שמשלם לו כפי רצונו

אם כך, הרמב"ם והר"ש היו עונים לחזון איש: אין כסף שנתפס בקדושת שביעית. ההבלעה עובדת גם בלי לפרט בדיוק מה ניתן על מה. וגם אם המוכר מניח שהתשלום הוא על כל פריט, אין זה משנה. העיקר הוא שהקונה מתכוון לשלם רק על הלולב, וממילא הכסף לא נתפס בקדושת שביעית. הגרש"ז חושש לשיטת רש"י, ויוצאות מכך חומרות:

שולחן שלמה עמוד קסא

רש"י בסוכה ... מבואר דלא סבירא ליה דשרי בהבלעה היכא שאין דמי הלולב מבוררין, אלא צריך שיתן לו כל הדמים עבור הלולב ... ולכן חושבני דאליבא דרש"י ... אם בא למכור פירות שביעית עם פירות חו"ל הרי אינו יכול להבליע גוף הפירות, שהרי עליו להודיע ללוקח איזה פירות הן של שביעית, ואין כאן אלא הבלעת הדמים, וכן במבליע דמי היין בדמי הקנקנים, ובוזה אכתי יש סחורה גמורה בפירות שביעית, ולא חשיבא הבלעת הדמים הבלעה כלל. ואינו דומה להיתר הבלעה דמצינו לעניין שכר שבת, דהתם מותר ליקח שכר גם עבור השבת, רק שיהיה בהבלעה. אבל בשביעית, אף אם ייקח דמים בהבלעה חשיב סחורה ואסור.

לפי רש"י יוצא שצריכים להיות ברורים: אני משלם על לולב, ומקבל אתרוג של שביעית במתנה. האם אפשר לערבב מלפפונים קדושים יחד עם מלפפונים שאינם קדושים, וכך הדמים לא ייתפסו בקדושת שביעית? לפי רש"י הבלעה עובדת רק אם מגדירים על מה משלמים ועל מה לא. מכיוון שצריכים להודיע אלו הם המלפפונים הקדושים, ממילא אין אפשרות לערבב אותם. האפשרות היחידה למנוע את קדושת השביעית לחול על הדמים בדרך זו היא אם יוגדר שמשלם על המלפפונים שאינם קדושים, והקדושים יינתנו לו במתנה. משמעות הדברים לפי הגרש"ז חמורה הרבה יותר. המשמעות היא שכל ההיתר של ההבלעה הוא רק אחרי שפותרים את בעיית הסחורה בפירות השביעית. לדוגמא, בסוגייתנו כל הראשונים מבארים מדוע אין איסור סחורה, אלא רק איסור מסירת דמי שביעית לעם הארץ. מכאן והלאה הפתרונות שהגמרא מציעה נועדה למנוע את חלות קדושת השביעית על הדמים, מכיוון שסחורה בדמי שביעית כבר אין כאן.

בירושלמי מובאת הרחבה לאפשרות הבלעת דמי השביעית:

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק ז הלכה א

תני: החנווני שהיה מבשל ירקות בשביעית לא יהא מחשב שכרו על דמי שביעית, אבל מחשב הוא על היין ועל השמן ועל האבטלה

החנווני מוכר תבשיל שיש בו ירקות שביעית. הברייתא מחדשת שני דברים: א. ניתן לגבות תשלום על המוצרים הזניחים הנמצאים בתבשיל (היין והשמן מעורבים בו. אדם שקונה ירקות מבושלים לא אומר שהוא קונה יין ושמן. הוא אומר שהוא קונה ירקות, שיש בהם תבלינים וכדו'). ב. ניתן לגבות תשלום על עצם העבודה (העיסוק-שכר עבודה).

האם ניתן לגבות תשלום על העבודה גם ללא ההבלעה ביין והשמן?

בית רידב"ז דף לב עמוד א

ובגוף ההיתר להבליע דמי ענבים בהבצירה והובלה לעיר ומס המלך... הוא טעות גדול, וחלילה להבליע גם דמי ענבים ולגנוב דעת עליון בזה. ולהלכה למעשה אין היתר הבלעה אלא במוכר שני מינים, מבליע מין אחד בחבירו, אבל לא במין אחד. אך בשני מינים מבליע. כגון דמי אתרוג בלולב. אבל להבליע שכר בטלה וטרחתו במין אחד לא מצינו הבלעה בשום מקום. ועיין במסכת שביעית ... דאפילו שכר בטלה, מבליע דמי הירק על היין והשמן של ששית, אבל לא מצינו הבלעה במין אחד על שכר בטלה, שומו שמים על זה

הרידב"ז מסביר שההיתר של הירושלמי מבוסס על כך שיש רכיבים אחרים עליהם מותר לגבות. מכיוון שמותר לגבות על היין והשמן, ממילא יכול גם לגבות את שכר עבודתו. אך הבלעה בתשלום על עבודתו אסור. הרב קוק נשאל כיצד יש לנהוג באתרוגים שגידלו בקרקעות של היתר מכירה. הוא אומר שעדיף לא לסחור בהיתר מכירה אם אפשר (נעמיק בשאלה זו ביחידה נפרדת שתעסוק ביתרונות וחסרונות של היתר המכירה), ולכן מציע:

שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן פז

לרווחא דמילתא ראוי להתנות עם המוכר שכל הדמים יהיו רק בעד הכלים והחבילה, ועצם הפירות יהיו במתנה בהבלעה, כסוגיה דסוכה ל"ט א', כדי לצאת מחשש סחורה, והכי נמי ראוי לעשות לכתחילה במכירת האתרוגים, שיהיו עם הלולבים ביחד בהבלעה, ופליטין מדין דמי שביעית ומאיסור סחורה, דעל כל פנים כל מה דאפשר לאהדורי בתר תקנתא טפי עדיף

מעניין שהרב קוק אינו מציע שהתשלום יהיה על העבודה. הרבה עבודה מושקעת בברירת האתרוגים והובלתם העדינה. לכאורה בדומה לדברי הרידב"ז, הרב קוק מעדיף להבליע בחפצים אחרים, ולא בעבודה (בהמשך התשובה הוא מפרט שוב כיצד הורה במקום אחר שהתשלום יהיה על מספר דברים, ובתוך דבריו מבליע שהתשלום הוא על העבודה. אך נראה שלא בכדי התשלום על עבודה מקבל מקום זניח מאוד בדבריו). הגבלה נוספת על הבלעה היא שההבלעה תהיה סבירה:

שלחן שלמה שביעית עמוד קסג

יש להקפיד שההבלעה תהיה סבירה, ולא יבליע פירות שביעית שווים מנה בפירות ששית השווים פרוטה, וכן לא יבליע בדבר שאינו שימושי, ואין לו כמעט ערך ממוני כגון תשלום עבור הפירות בהבלעה כשהתשלום הוא עבור האריזה בלבד, כיוון דהוי כחוכא ואטלולא

לסיכום:

בגמרא במסכת סוכה (לט ע"א) נאמר שאפשרות אחרת למניעת איסור מסירת דמי שביעית לעם הארץ הוא על ידי הבלעה. רש"י מבאר שהכוונה היא שמשלם רבות על הלולב, עד שהמכור מתרצה לתת את האתרוג במתנה. כלומר, בעצם אין כאן הצעה חדשה. המשנה אומרת שהמכור יתן במתנה. הגמרא אומרת שאם הוא אינו רוצה לתת במתנה, שישלם על הלולב יותר, עד שיתן את האתרוג במתנה. בעצם אין כאן משהו מהותית שונה מדין המשנה. הרמב"ם אומר שפשוט מבליעים את דמי האתרוג. בדומה לכך מבאר הר"ש משנץ, שקונה חבילה אחת של ארבעת המינים, ואינו אומר כמה משלם על כל פריט. החזון איש תמה על כך: האם באופן זה דמי האתרוג אינם נתפסים בקדושת שביעית? הגר"ד מסביר שלפי שיטה זו קדושת שביעית נתפסת בפירות רק אם יש הגדרה, שכסף זה שולם על פריט זה. אך כל עוד אין הגדרה של כסף מסוים מול פרי מסוים, הכסף אינו מתקדש בקדושת שביעית. השפת אמת מסכים, ומחדש שגם אין צורך שהמכור יבין את מה שהם עושים! גם אם המוכר משוכנע שיש מחיר לכל פריט, כל עוד הקונה מתכוון לתשלום כללי על המכירה, אין כסף מסוים שנתפס בקדושת שביעית. הגר"ש"ז אומר שלפי הרמב"ם אכן אפשר למכור חבילה גדולה מעורבת של פירות קדושים ושאנם קדושים, ולא לייחד כסף על הפירות שאינם קדושים. אך לפי רש"י זה אסור.

הגר"ש"ז מחדד נקודה נוספת: בסוגיה לא נאמר שמותר למכור פירות שביעית בהבלעה. בסוגיה נאמר שההבלעה פותרת את הבעיה על חלות קדושת שביעית על הפירות. כלומר, יש שתי בעיות: א. מסחר בפירות שביעית. ב. מסירת דמי פירות שביעית לעם הארץ. הגמרא מניחה שמדובר במצב בו רק בעיה ב' קיימת, ואומרת שניתן להבליע את דמי הפירות בכדי לפתור את הבעיה הזאת. אך אין בכך פתרון לעצם איסור מכירת פירות שביעית!

בירושלמי (שביעית פרק ז, א) נאמר שניתן למכור מרק שיש בו ירקות שביעית, ואת התשלום ידרוש על היין, שמן והעבודה. הרידב"ז אומר שמותר לגבות תשלום על העבודה רק אם יש גם חפצים אחרים שמוכר במקביל. הרא"ה קוק מציע שאם נאלצים לקנות אתרוגים הקדושים בקדושת שביעית, ואין אפשרות להבליע את התשלום בתשלום על הלולבים, ישלמו על הכלים והחבילה. הגבלה נוספת שמגביל הגר"ש"ז היא שההבלעה תהיה סבירה. לא ניתן להבליע את התשלום על אתרוג שבדרך כלל עולה 100 ש"ח בקופסת קרטון שעולה לכל היותר שקל או שניים.

קנייה בהקפה

הרעיון העקרוני של הבלעה הוא ניתוק מתן המעות מקבלת הפרי המסוים. כלומר, נתתי יותר כסף, ללא קשר לפרי, וקבלתי פרי, ללא קשר לכסף. נבחן אופנים אחרים של ניתוק בין המקח ובין התשלום.

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף סב עמוד ב

דבי רבי ינאי יזפי פירי שביעית מענייים ופרעו להו בשמינית, אתו אמרו ליה לרבי יוחנן, אמר להו: יאות הן עבדין משפחתו של רבי ינאי לוו פירות שביעית מענייים, והשיבו בשמינית. בעלי התוספות מסבירים מדוע הכסף אינו נתפס בקדושת שביעית:

תוספות מסכת עבודה זרה דף סב עמוד ב

יאות הן עבדין - דכיון דבההיא שעתא לא הוו הנך בעין, לא חליפין ניהו, ולא חייל עליהו קדושת שביעית. ולפי זה אפילו בשביעית עצמה היו יכולין לפרוע אם כבר אכלו פירות שביעית

וההיא דאמרינן בלולב הגזול דמבליע דמי אתרוג בלולב, הוא הדין בלא הבלעה, אם היה עם הארץ רוצה להקיף עד שיכלה האתרוג, ולא היה כאן דמי שביעית

בעלי התוספות אומרים שניתן להתייחס ל"תמורה" של הפרי רק כל עוד הפרי קיים. מבחינה עקרונית היו יכולים להשתמש בטכסיס הזה גם ביחס לאתרוג, אך מסתבר ששם המוכר רצה לקבל את כספו מיידית, ולא להמתין עד שהאתרוג כבר לא יהיה קיים.

שימו לב: בעלי התוספות מתמודדים עם הגמרא בסוכה, שם הגמרא מניחה מראש שאין בעיה של סחר בפירות שביעית (מהטעמים שלמדנו לעיל). השאלה היא כיצד ניתן לעקוף את הבעיה של מסירת מעות שביעית לעם הארץ. במקרה זה בעלי התוספות מסבירים מדוע הכסף אינו נתפס בקדושת שביעית. לכן אין כאן בעיה של מסירת מעות שביעית לעם הארץ: המעות אינן מעות שביעית. האם זה מתיר איסורים של מסחר בפירות שביעית? דבר זה אינו כתוב בתוספות.
הנצי"ב מספר שאכן עשה כך:

שו"ת משיב דבר חלק ב סימן נו

כאשר כבר הוציאו סוחרי אתרוגים מארץ ישראל השתדלתי שישלחו לי אתרוג באופן שאשלים דמיו אחר החג, ותיכף אחר החג צויתי לטגן את האתרוג ולאכול בקדושת שביעית, ואחר כך שלחתי את המעות, ושוב אינו חל קדושת הפירות, כדאיתא במסכת עבודה זרה

הנצי"ב וידא שהאתרוג לא יהיה קיים לפני התשלום, כדי לעמוד בקריטריון הראשון שהציעו בעלי התוספות.

בהמשך דברי בעלי התוספות רבינו יצחק מציע פתרון עוד יותר קיצוני:

ועוד הוסיף רבינו יצחק, שאפילו לא מכרם ... אלא כיון שמשכס אצלו קודם שיתן הדמים כלומר, מבעלי התוספות עולות שתי אפשרויות בהן קדושת שביעית איננה חלה על הכסף: א. הפרי כבר אינו קיים בשעת התשלום. ב. הקניין שנעשה על הפירות נעשה לפני התשלום.

הרמב"ן פקפק בדברי רבינו יצחק:

חידושי הרמב"ן מסכת עבודה זרה דף סב עמוד ב

ואני חוכך בזה דילמא איתיה בעולם בשעת פרעון דמים, שמא תופס הוא ואני תמה עוד, אם כן משך ממנו פירות שביעית ואחר כך נתן לו מעות אינן נתפסין, ואנן דרך מקח וממכר קאמרינן! אלא משמע כדאמרן, דכל דאיתיה בעולם נתפס הוא

הרמב"ן אומר שדרך מקח וממכר הרגיל הוא תשלום אחרי משיכת הפירות, אם כך לא יתכן שבמקח וממכר רגיל הכסף לא יתפס בקדושת שביעית! לכן הוא מכריע כדרך הראשונה של בעלי התוספות, שהקדושה לא תתפוס רק אם משלם אחרי שהסחורה איננה בעולם.

החזון איש מגדיר את הלמדנות שמאחורי דברי הרמב"ן (דבריו דורשים היכרות מסוימת עם העולם של חושן משפט. ניתן לדלג עליהם אם הם מקשים):

חזון איש שביעית סימן י אות יג - עמוד 238

במה שכתב דבהקפה אין הדמים נתפסין. הרמב"ן על זה שם דעתו ז"ל נוטה דאם בשעה שפורע הדמים עדיין הפירות בעולם, הן נתפסין ... מיהו טעמא בעי, כיוון דכבר קנה הפירות, וחוב בעלמא פורע לו, מה לי איכא הפירות בעולם, ומה לי ליכא הפירות בעולם? ואפשר דבעייל ונפיק אזוזי ואיכא הפירות בעולם חשיב דמי שביעית, כיון שהפרעון הוי קיום תנאי, אף על גב דהמכר חייל למפרע. ומיהו מוכר פירות המתקלקלים הוי כמוכר שדהו מפני רעתה ... מיהו באין המוכר מאמינו ללוקח ליתן לו בהקפה אז ודאי הוי הפרעון תנאי ואפשר דלא קנה עד שיפרע, והדמים נתפסין. ונראה דמכר בהקפה יש להקל כדעת תוספות, כיון דשביעית בזמן הזה דרבנן ובשל סופרים הלך אחר המקיל

החזון איש מקשה – אם המקח נגמר, מה זה משנה אם הפירות עדיין קיימים במציאות?

הוא מסביר שיש שני סוגי מכירות: יש מכירה בה המוכר גומר בדעתו שהמקח הסתיים, והתשלום בו יבוא. ויש מכירה בה המוכר מתייחס לתשלום כתנאי לסיום המקח. החזון איש מחדש שהרמב"ן מתייחס לסוג השני בלבד. מכיוון שמבחינת המוכר מדובר במקח מותנה בקבלת המעות, בעת התשלום המעות נתפסות בקדושת

המקח שקורה באותו הרגע (למרות שהפירות ניתנו כבר קודם לכן). ברם, במידה והפירות כבר אינם קיימים, ודאי שהתשלום נעשה כפריעת חוב, ולא כנגד הפירות בזמן התשלום, שהרי הפרי אינו קיים! הנפקא מינה החשובה היא שגם הרמב"ן יסכים שאם המוכר באמת הקנה את הפירות בלב שלם, וכעת הכסף הוא חוב בלבד, התשלום לא יחיל קדושה על הכסף! החתם סופר מסביר שזו גם כוונת רבנו יצחק:

חתם סופר מסכת עבודה זרה דף טב עמוד ב

בודאי כל שזה עומד וחליפיו בידו אסור אפילו ימשוך האיסור תחלה, ולא מיירי אלא במקיפו ולאחר שעה יביא חליפיו, דכיוון שקודם שזה פורע כבר לקח זה היי"נ, תו לא נעשה חליפיו. והתם באתרוג אין הע"ה רוצה להקיף אפני לשעה קלה

הרב טיקוצ'ינסקי מחדד שזה רק עובד בגלל שיש ניתוק אמיתי בין המקח ובין התשלום. אם ברור לכל שהמעוה ניתנות כנגד הפרי בזמן אמת, זה לא מועיל:

הלכות שביעית פרק ח חלק ג סעיף ב הערה 12

ולא אמרו פשוט שיתן למוכר המעות במתנה והמוכר יתן לו האתרוג במתנה, משמע שבאופן זה אינו מועיל, ואף על גב דמותר לתת פירות שביעית במתנה (פרק ח, משנה ה) ... יש לומר דוקא כשנתנו פירות בפירות, שבכגון דא רגילים להחליף במתנה, אבל סלע בפירות ניכר שהוא דרך מכירה

הרב בן ציון אבא שאול הציע ליישם את דברי התוספות על ידי נתינת צ'ק דחוי. ברם, הוא מסיק שגם בצ'ק רגיל אפשר להקל. יתרה מכך, ביחס לאתרוג נכון יותר לשלם לפני השימוש בו בחג, כדי שהאתרוג ללא ספק יהיה של הקונה!

אור לציון שביעית פרק ב סימן י

ואפילו אם משלם בהמתאה שאינה דחוי יש להקל, דיש לסמוך על שיטת רבינו יצחק בתוס' בע"ז שכתבו, שאפילו אם עדיין לא נאכלו הפירות, אלא רק משך את הפירות ואחרי משיכת הפירות נותן את הדמים, גם כן לא חלה על הדמים קדושת שביעית. ואף על פי שהרמב"ן (כאן) האריך לדחות את דברי התוספות ... מכל מקום כיון דשביעית בזמן הזה דרבנן, יש להקל כדעת רבינו יצחק בתוספות, שכל ששילם לאחר המשיכה אין קדושת שביעית בדמים ... ולכן אף שלכתחילה ראוי לחוש לדעת הראשונים הסוברים דבעינן שהפירות יאכלו, ולכן ראוי להזהר שלא לפדות את ההמתאה אלא לאחר שנאכלו הפירות, מכל מקום אפשר להקל לשלם אף בהמתאה הנפדית באותו יום. ואדרבה לענין אתרוג מן הראוי לכתחילה לפדות את ההמתאה לפני חג הסוכות, כדי לצאת מידי ספק שמא כל שלא קיבל את הדמים לא קרינן באתרוג זה דין לכם, שהרי צריך שיהא האתרוג שייך לגמרי לקונה כדי שיוכל לקיים בו מצות נטילה

הרב יעקב אריאל אומר שבתשלום בכרטיס אשראי ובחננויות שעובדות עם כרטיסי לקוחות קבועים הכסף אינו נתפס בקדושת שביעית:

באהלה של תורה חלק ג סימן נו

תשלום בכרטיסי אשראי דומה להקפה, אלא שבה המשלם למוכר הוא לא הקונה באופן ישיר, אלא גוף אחר. מסתבר שגם מי שסובר שבהקפה רגילה נתפסת קדושת שביעית בדמים, בכרטיס אשראי לא תיתפס קדושת שביעית בדמים, כי חברת האשראי אינה משלמת עבור הפירות, אלא היא פורעת את חובותיהם של הלקוחות. ויתכן שמצב דומה יש בכל מערכת של יחסי קונה ומוכר, כשהקונה משלם אחת לזמן מסוים עבור כל המוצרים שהוא קונה, אין הוא משלם עבור כל מוצר ומוצר אלא פורע חובות שהצטברו במשך זמן מסוים. הדבר דומה לזקיפה במלווה לעניין שמיטת כספים, שזקיפת ההקפה במלווה מנתקת את ההקפה עבור המצרף המסוים והופכת אותו למלווה הנשמטת בשביעית

לגבי כרטיסי אשראי: חברת האשראי איננה משלמת על פירות, אלא פורעת חוב כללי. ממילא ברור שזה נחשב כמקח גמור שלאחר מכן הפך לחוב, והם פורעים אותו. לכן הכסף אינו נתפס בקדושת שביעית (גם אם הפירות קיימים).

כאשר חנות מנהלת כרטיס של לקוח, הם ודאי מתייחסים לכרטיס כחוב שהלקוח חייב, ולא כתשלום על המוצרים. לכן המעות אינן נתפסות בקדושת שביעית.

5. לסיכום:

במסכת סוכה (פרק ג משנה יא) נאמר שאסור לקנות אתרוג הקדוש בקדושת שביעית. המשנה מציעה שהמוכר יתן את האתרוג במתנה. לחילופין, הגמרא (שם דף לט ע"א) מציעה שהמוכר יבליע את דמי האתרוג בלולב. הגמרא שואלת מדוע אסור למכור את האתרוג, ועונה שאסור למסור דמי פירות שביעית לעם הארץ.

לכאורה תשובה זו מפתיעה: מדוע הגמרא אינה עונה שאסור לסחור בפירות שביעית?

א. שיטת רש"י: איסור סחורה כגדר מפני ניצול נכון של הפירות

רש"י אומר שאין איסור בעצם הסחורה, אלא רק בכך שדמי הפירות אינם מנוצלים כראוי. לכן אסור לקנות מעם הארץ – שמא הוא לא ינצל את הפירות כראוי. כלומר, אם שאלנו – מדוע הגמרא מתעלמת מאיסור סחורה? התשובה היא – ממש לא. הגמרא מדברת בדיקוק על איסור סחורה. למדנו ארבע שיטות בביאור דבריו:

1. **פני יהושע:** אם יסחר בפירות שמחויבים בביעור, סביר שסופו לבטל את חובת הביעור. ברם, מכיוון שזהו כל החשש, איסור סחורה אינו חל על פירות שאינם חייבים בביעור.
2. **ר"י מלונגיל:** איסור סחורה מותנה בכך שאינו מנצל את הפירות ודמיהן כראוי. אם הוא מנצל את הפירות והדמים כדין – אינו עובר על איסור סחורה.
3. **הנצי"ב:** איסור סחורה הוא גדר מפני שימוש שאינו תקין בפירות או דמיהן (אך מסתבר שלשיטתו גם אם ניצל את הפירות ודמיהן כראוי, עדיין עבר על איסור סחורה).
4. **ריטב"א:** "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה" התורה מבקשת לספק אוכל לכל עם ישראל. אין שום איסור במכירת פירות שביעית ורכישת אוכל תמורתם. האיסור הוא למכור את הפירות ולא לקנות בהם אוכל. כל עוד קונה אוכל, אין שום איסור. לכן מותר לקנות אתרוג של שביעית אם יכול לסמוך על המוכר שינצל את דמי השביעית כראוי.

אם נסכם לכל שיטה באלו תנאים עוברים על איסור סחורה:

רש"י לפי הנצי"ב: איסור סחורה חל על כל סחורה בפירות שביעית.

רש"י לפי הפני יהושע: איסור סחורה חל רק על יבול השביעית החייב בביעור. אין איסור לסחור ביבול שאין עליו חובת ביעור.

לפי רבנו יהונתן: עוברים על איסור סחורה רק אם סוחרים ולא מבערים את הפירות והדמים בזמן.

ריטב"א: איסור סחורה חל רק על קניית דברים שאין אפשרות לקיים בהם את דיני השביעית. מלבד זאת יש גזירה דרבנן למעט את כמות דמי השביעית הניתנים לעם הארץ.

ב. שיטת התוספות: רק הקוטף יכול לעבור על איסור סחורה

בעלי התוספות והרא"ש אומרים שרק מי שקצר, בצר או קטף יכול לעבור על איסור סחורה. האחרונים (הגר"ד סולוביצ'יק, הגר"פ פערלא) מבארים את דבריו בהתאם למה שלמדנו ביחידה 8. "לאכלה" אינו עומד בפני עצמו. התורה אומרת שאסור לקצור אלא אם כן זה נעשה לאכלה. מכירה על ידי אדם אחר, שאינו הקוצר, מותרת. (לצד זה יש בעיה אחרת – הכסף עדיין יהיו קדושים בקדושת שביעית, למרות שאין כאן איסור סחורה. אסור שכסף זה יגיע לעם הארץ, מפני שפרטי הלכות דמי שביעית מורכבים וסביר שמי שאינו בקי בהם ייכשל בהם).

ג. שיטת הרמב"ם: איסור סחורה בכמות מסחרית בלבד

הרמב"ם בהלכות שמיטה (פרק ו, א) פוסק שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית, ואם רצה למכור מעט – מוכר. רבנו יצחק מבעלי התוספות מציע שני הסברים לכך:

- ד. מותר למכור כמות קטנה, מפני שהמכירה לצורך מאכל מותר. בעצם שיטה זו מקבילה לשיטת הריטב"א, אלא שיש בה סייג, שימכור כמות קטנה בלבד, בכדי לוודא שהכסף שיינתן בתמורה אכן ינוצל כראוי.
- אין איסור בעצם המכירה, אלא בכך שמשתכר בפירות שביעית. דברים אלו מקבילים לפסיקת הרמב"ם בהלכות עדות (פרק י, ד) שם הרמב"ם פוסק שסוחר שביעית הפסולים לעדות הם אנשים שאינם עובדים באופן כללי, וכשמגיעה שנת השבע פושטים ידיהם וסוחרים בפירות. כלומר, איסור הסחורה אינו בעצם מכירת הפירות, אלא בכך שמתפרנס מדבר שאינו מקדם את העולם. זה נכון רק כל אימת שאכן ניתן לזהות פרנסה משמעותית מפירות השביעית.

6. מי עובר על האיסור?

הגמרא תמהה מהו האיסור בקניית פירות השביעית, ועונה שאסור למסור דמי פירות שביעית לעם הארץ. בעלי התוספות מבארים שבהכרח מדובר במוכר שאינו האדם שקטף את הפירות, לכן אין בכך איסור סחורה. הכפות תמרים מקשה: למה הגמרא מעמידה את המשנה בסוחר שאינו הקוטף, ואז תמהה מהו האיסור. מדוע לא מניחה שמדובר במוכר שקטף את הפרי, ואזי אין צורך לחפש איסורים חדשים? הוא מתרץ שהגמרא מתמקדת באיסור של הקונה. אך אין איסור לקנות פירות שביעית; יש רק איסור למכור פירות שביעית. הגמרא הייתה יכולה לומר שמדובר באיסור "לפני עיוור" של סחורה בפירות שביעית, אך אזי המוקד היה צריך להיות שאסור למכור פירות שביעית. המשנה מתמקדת באיסור לקנות, ולכן הגמרא מניחה שהמשנה באה ללמד שגם אם אין איסור סחורה, עדיין יש איסור למסור דמי פירות שביעית לעם הארץ. המב"ט מתמודד עם שאלה של יבול שישראל גידל בקרקע של נכרי (בהמשך שאלה זו תעסיק אותנו בהקשר של היתר מכירה). דבר אחד שעולה מן הדברים של הכפות תמרים הוא שאין איסור לקנות את הפירות הללו, אלא רק איסור מסירת דמי שביעית לעם הארץ. אך אם המוכר קיבל פסק הלכה שאומר שאין קדושה בפירות שלו, אין בכך איסור מסירת דמי שביעית לעם הארץ, מפני שהוא אינו כעם הארץ לעניין זה.

7. קנייה בהקפה

במסכת עבודה זרה (דף סב ע"ב) בית רבי ינאי לוו פירות שביעית מעניים, ופרעו את חובם אחרי השמיטה. רבי יוחנן אומר שזו מעשה נאה. בעלי התוספות אומרים שאם התמורה ניתנת אחרי שהפירות אינם קיימים, קדושת השביעית אינה עוברת מהפירות אל הכסף. הנצי"ב מעיד על עצמו שכאשר קנה אתרוגים שהגיעו בשנה השמינית מארץ ישראל היה משתדל לשלם על האתרוג אחרי החג, בכדי שהאתרוג כבר לא יהיה קיים בזמן שמשלם. רבנו יצחק מציע הצעה קיצונית יותר – דיינו בכך שהמקח כבר נגמר, והתשלום נעשה מאוחר יותר, כבר כן הכסף אינו נתפס בקדושת שביעית. הרמב"ן אומר שהצעה זו לכאורה משונה – לכאורה זו דרך המקח הרגילה – מושכים את החפת ככוונה לקנותו, ולאחר מכן משלמים עליו! לכן הוא אומר שזה תלוי אם הפירות עדיין קיימים או לא. החזון איש אומר שאמנם מבחינה מציאותית דבריו מסתברים יותר, אך למדנית אין זה מובן. מה זה משנה אם הפירות במקרה שלי או שאינם קיימים? כך או כך, איך הכסף שאני משלם עכשיו, אחרי המכר, נתפסים בקדושת שביעית? החזון איש אומר שהרמב"ן מדבר על מקח בו התשלום הוא תנאי לסיום המכר, ולכן תשלום המעות הוא מעשה המתפיס את המעות בקדושה. ברם, אם הפירות כבר אינם קיימים אין אפשרות לחזור בו. יש לכך השלכה הלכתית: אם הפירות ניתנים בלב שלם, והמוכר סומך על כך שהכסף יינתן בעתיד, ניתן לשלם מיד אחרי המכר והכסף לא יהיה קדוש בקדושת שביעית! החתם סופר מסביר שזו גם כוונת רבנו יצחק. הרב יעקב אריאל מסיק מכך שמותר לשלם על פירות שביעית בחנות שעובדת עם כרטיסי לקוח קבועים, מפני שיש גמר דעת לפני מעבר הכסף, וכן בדומה לכך בכרטיס אשראי. הרב בן ציון אבא שאול אומר שניתן לשלם בעזרת צ'ק דחוי. ואפילו צ'ק רגיל מועיל, מכיוון שהתשלום עובר רק מאוחר יותר. הרב טיקוצ'ינסקי מציע שהמוכר יתן את האתרוג במתנה והקונה יתן את הכסף במתנה. אך הוא דוחה את ההצעה: אם הגמרא לא אמרה את זה, כנראה שהיא סברה שזה נראה ממש כדרך מכירה, ולכן זה אסור.

ביחידה זו למדנו את יסודות איסור סחורה והתפסת הכסף בקדושת שביעית. ביחידה הבאה נעמיק בהעברת קדושת השביעית ממוצר למוצר.